

Latvijas sadarbības kopiena dabas daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu jomā: 2. sanāksme

28.01.2025, Rīga, VARAM

Kopsavilkums

Sanāksmes mērķi:

1. Sniegt ieskatu projekta SELINA galvenajās aktualitātēs.
2. Iepazīties ar Latvijas aktualitātēm dabas daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu jomā.
3. Apspriest SELINA projektā gatavoto atbalstu ekosistēmu pakalpojumu pētījumu darba uzdevumu definēšanai.

Sanāksmes atklāšana [un ieskats SELINA projekta galvenajās aktualitātēs](#) (Anda Ruskule, Baltijas Vides Forums)

1. daļa: Par ekosistēmu pakalpojumu aktualitātēm Latvijā

Prezentācijas:

- [Informācija par uzsākto darbu pie ekosistēmu kontu uzskaites ziņojumu gatavošanas Latvijai](#) (Sigita Purona-Sida, Centrālā statistikas pārvalde)
- [Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu informācijas integrācija dabas aizsardzības telpiskajā prioritizācijā: VPP projekts "Augstas izšķirtspējas bioloģiskās daudzveidības kvantificēšana dabas saglabāšanai un apsaimniekošanai: HiQBioDiv"](#) (Ivo Vinogradovs, Latvijas Universitāte)
- [Aktualitātes jūras dabas daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu vērtēšanā: LIFE REEF projekta rezultāti](#) (Solvita Strāķe, Latvijas Hidroekoloģijas Institūts)
- [Aktualitātes ekosistēmu pakalpojumu vērtēšanā Rīgas mežos](#) (Juris Zariņš, SIA «Rīgas meži»)

Diskusija:

- Centrālā statistikas pārvalde (CSP) resursi ekosistēmu pakalpojumu (EP) kontu izveidei: paredzēts sākt ar vispārējo pieeju kontu uzskaitē, taču svarīgi būt iesākumā apkopot datus detālākā līmenī un tad tos ģeneralizēt. CSP ir iecere attīstīt ĢIS platformu, kur būs pieejami telpiskie dati. Ekonomikas Ministrija atbalsta CSP aktivitātes EP uzskaites jomā.
- Tā kā CSP EP ir jauna joma, tad sadarbība starp institūcijām un pētniekiem ir ļoti svarīga, lai papildinātu apkopotus datus un novērtējumus, precizētu aprēķinus.

- Ieteikums stiprināt sadarbību ar Igauniju un Lietuvu, potenciāli izmantojot Ecosystem Partnership pētnieku sadarbību, vai LU zināmo sadarbību ar Igaunijas un Lietuvas pētniekiem.
- Tika pieminēts, ka Igaunijā CSP sadarbības partneris ir Vides Aģentūra, tādejādi svarīgi būtu saprast, kas būs CSP sadarbības partneri(s) Latvijā, jo dabas un vides dati tiek vākti un apkopoti dažādās institūcijās.
- Ekosistēmas pakalpojumu kontu uzskaitē svarīgi ir izvēlēties tos rādītājus, par kuriem tiek regulāri vākti dati un sagatavoti ziņojumi, tādejādi mazinot nepieciešamos resursu datu ieguvei.
- Rīgas mežu pārstāvji uzsvēra sadarbības ar zinātniekiem nozīmi. Tomēr bez teorētiskiem projektiem par ekosistēmas pakalpojumu novērtēšanu, svarīgi ir to rezultātu pielietošanai praktiskā uzņēmuma darbībā. Tāpēc novērtējumiem un ieteikumiem apsaimniekošanai vai politikas pilnveidei ir jābūt praktiskiem, lai to ieviestu dabā. Daudzi ainavu ekoloģiskie plānojumi/ainavu dizaina plāni ir izveidoti, bet nav tikuši ieviesti dzīvē.
- Lēmumu pieņemšanas līmenī ir jāsaprot, ka meža īpašniekam primāti svarīga ir koksne, jo pēc tās tiek noteikta īpašuma (meža) vērtība. Taču svarīgi būtu arī parādīt pārējās meža ekosistēmas vērtības un, ka tās tiek ņemtas vērā, nosakot kopējo īpašuma vērtību. Pašreiz šāds koncepts meža īpašumu tirgū nedarbojas, kas apgrūtina EP koncepta “iedzīvināšanu” uzņēmumos, jo uzņēmumu bilancē līdz šim tiek noteikta koksnes vērtība un nevis citi radītie ieguvumi. Tendence Eiropā norāda, ka uzņēmumi apzinās arī citas dabas resursu vērtības, ekonomiskos aspektus.
- Lielāka loma EP koncepta pielietošanā varētu būt pašvaldību līmenī. CSP realizē eksperimentālo statistiku kā pētniecības instrumentu, lai iegūtu papildus datus. Tādu varētu veikt arī par labbūtības jautājumiem.
- Oglekļa tirgus kā viens no instrumentiem varētu sekmēt apzināt citas dabas resursu vērtības (regulējošie pakalpojumi). Iesaistoties tajā, ir iespēja saņemt finansiālos ieguvumus, kas svarīgi ir apsaimniekošanā.
- Svarīgi būtu attīstīt konceptu – maksājumi par ekosistēmas pakalpojumiem (*payments for ecosystem services*). Zināms, ka lauksaimnieki saņem subsīdijas, ja tiek ieviesti dažādi videi, klimatam, dabai draudzīgi pasākumi, kas uztur citu starpā ekosistēmas stāvokli. Līdzīgi būtu arī jāievieš mehānisms mežu īpašniekiem.

2. daļa: Par atbalstu ekosistēmu pakalpojumu pētījumu iepirkumiem

Prezentācija:

- [SELINA atbalsta rīks/vadlīnijas ekosistēmu pakalpojumu pētījumu darba uzdevumu \(tehniskās specifikācijas\) definēšanai](#) (Kristīna Veidemane, Baltijas Vides Forums)

Diskusija:

Sanāksmē pārstāvēto organizāciju līdzšinējā pieredze ar EP pētījumu iepirkšanu:

- Dabas aizsardzības pārvaldei ir pieredze gan tiešā veidā pasūtot dažādu EP izvērtējumus, (piemēram, par piekrastes ekosistēmām), gan netieši – tos iekļaujot projektu izmaksu-ieguvumu analizē. EP novērtējumu būtu svarīgi arī iekļaut dabas atjaunošanas projektos, lai novērtētu atjaunošanas pasākumu atdevi.
- SIA “Rīgas meži” ir pasūtījuši pētījumus par mežiem un par degradētajām purvu teritorijām. Lai labāk izprastu EP pētījumu iespējas un pielietojumu, iepriekš pasūtīts starptautiskās pieredzes izvērtējums, uz kura pamata bija vieglāk izstrādāt darba uzdevumu. EP informācija ir izmantojama ainavu-ekoloģiskā plānojuma izstrādē.

- Arī VARAM kā politikas veidotājam pētījumu iepirkšana ir aktuāls jautājums, un ir bijusi pieredze pasūtot ar dažādu EP saistītu tematu un apjoma pētījumus (piemēram, publiskās infrastruktūru un apmeklētības novērtējums Piekrastes plānojumam, zivju resursu novērtējums JTP starpnovērtējumam u.c.). Tomēr abos šajos gadījumos VARAM kā pasūtītājam ir bijušas grūtības līdz galam izprast un nodefinēt pētījuma mērķi – kā tiks izmantoti iegūtie rezultāti. Līdz ar to pētījuma rezultātus bijis grūti izmantot konkrētu risinājumu/ turpmāko rīcību definēšanai.
- EP pētījumi ir nozīmīgi arī pašvaldībām – tiem būtu jābūt kā priekšnoteikumam teritorijas plānojumu izstrādē, kā arī definējot nosacījumus attīstības projektu virzīšanai. Līdz šim pašvaldībām nav lielas pieredzes šajā jomā, tomēr Valmieras un Cēsu pašvaldības paredz nepieciešamību pasūtīt šādus pētījumus (īpaši ņemot vērā virzību uz “Bioreģionu”).
- Pieredze ar EP novērtējumu pasūtījumu ir arī Kurzemes Plānošanas Reģionam, tomēr zināšanu trūkuma dēļ bijis ļoti grūti definēt darba uzdevumu.

Identificētie izaicinājumi, idejas potenciāliem risinājumiem:

- EP pētījumu iepirkšana un ar to saistītie izaicinājumi ir aktuāls jautājums mazākiem uzņēmumiem un organizācijām, kā arī pašvaldībām, jo parasti tām nav pietiekamu resursu, lai pētījumus veiktu iekšēji (nav darbinieku ar attiecīgo kvalifikāciju, ir tikai viens vides eksperts, kas jau ir noslogots ar citiem jautājumiem u.tml.).
- Bieži vien pētījumi tiek iepirkti projektu ietvaros. Nereti ir situācijas, kad pētījuma veikšanai projektā ir atvēlēti līdzekļi, taču ļoti īsi termiņi (daži mēneši), kas ir problemātiski kvalitatīvai pētījumu sagatavošanai. Labāk, ja ekosistēmu pakalpojumu novērtējumus var īstenot pakāpeniski – projekta laikā.
- Kā norāda vairāki sanāksmes dalībnieki, definējot darba uzdevumu, pasūtītājam jau ir jābūt skaidrai izpratnei par to, ko ar iegūtajiem rezultātiem tālāk ir plānots darīt. Bieži vien zināšanu trūkuma dēļ ir grūtības definēt nepieciešamo datus un to detalizāciju. Nepārdomāti definēts darba uzdevums var rezultēties tajā, ka iepirktie pētījuma rezultāti nav pilnvērtīgi pielietojami. Potenciāls risinājums: piesaistīt kompetentu ekspertu jau darba uzdevuma definēšanas fāzē.
- Pasūtītājiem mēdz trūkt arī zināšanu, lai izvērtētu saņemto pētījumu rezultātu kvalitāti. Arī šajā gadījumā risinājums būtu ārējā eksperta piesaiste. Potenciāli varētu tikt izmantota divpakāpju kontraktēšanas pieeja – pirmajā solī tiek kontraktēts ‘atbalsta eksperts’ darba uzdevuma sastādīšanā un rezultātu izvērtēšanā, pēc tam – organizācija paša pētījuma veikšanai).
- Jo lielāks svars pētījuma rezultātiem vai arī jo sarežģītāks gadījums, jo lielāka nepieciešamība piesaistīt augstas kvalifikācijas speciālistu.
- Izaicinājums “divpakāpju pieejas” īstenošanā – Latvijā kā mazā valstī bieži vien specifiskos jautājumos specializējas tikai daži eksperti. Ja vienu no tiem jau kontraktē kā pasūtītāja atbalsta personu darba uzdevuma sastādīšanai un rezultātu novērtēšanai, šis pats cilvēks (vai uzņēmums, kurā viņš strādā), vairs nevar būt iesaistīts pasūtījuma veikšanā. Tāpat nereti praksē gadās situācijas, kad prasībām atbilst tikai daži eksperti, kuri noslodzes dēļ nevar iesaistīties pētījumu veikšanā u.tml.
- Definējot EP pētījumu darba uzdevumu un tā mērķi, nepieciešams novērst tendenciozu pieeju, kad izvēloties konkrētus EP tiek pierādīts ‘vēlamais’ jeb iepriekš sagaidāmais rezultāts. Lai nodrošinātu objektīvus rezultātus, pētījumam jāaptver viss pakalpojumu grozs. Darba uzdevumā jāiekļauj minimālās prasības par pētījumā iekļaujamajiem pakalpojumiem un tos raksturojošiem kvantitatīvajiem rādītājiem, bet jāatstāj arī iespēju definēt pakalpojumu grozu.

- Pašlaik Latvijā nav ērti vienkopus atrodamā informācija par jau veiktajiem pētījumiem. Ja tiktu veidota šāda datu bāze (valsts un pašvaldības iestāžu kontraktēto pētījumu vai pat plašāk), tas atvieglotu gan darba uzdevumu definēšanu, gan novērstu dublēšanos. Tai pat laikā jāņem vērā, ka pētījumus, kas veikti dažādu organizāciju vajadzībām, kopā apvienot vai salīdzināt bieži ir grūti, jo jau sākotnējie uzstādījumi ir bijuši citi.

Citi ieteikumi:

- Latvijā būtu nepieciešams veidot kopsavilkumu par dokumentiem un normatīviem aktiem, no kuriem izriet nepieciešamība veikt ekosistēmu pakalpojumu (EP) novērtējumu. Tas palīdzētu plānot pētījumu veikšanu un iepirkšanu gan valsts iestādēm, gan pašvaldībām un citām organizācijām.
- Dabas aizsardzības pārvaldei katru gadu ir jāsniedz informācija par plānotajiem pētījumiem. Šai procesā būt noderīgas vienotas vadlīnijas pētījumu kontraktēšanai.
- Lai mudinātu pašvaldības savā plānošanas darbā vairāk integrēt EP novērtējumus, tas būtu jāiekļauj normatīvajā regulējumā. Pašlaik redzams, ka bez tā pašvaldību ieinteresētība ir zema; trūkst arī izpratnes par EP konceptu un EP novērtējumu datu praktisko pielietojumu, jo īpaši pašvaldībās, kas neiesaistās dažādos Eiropas projektos.
- Ideja EP koncepta integrēšanai pašvaldību plānošanā: izvēlēties testa pašvaldību, kurā veikt izvērtējumu, cik daudz un kāda informācija pašvaldībai ir reāli noderīga, pielietojama. Tas palīdzētu fokusēt resursus, veidot vienotu pieeju.
- Bieži kā problēma EP kartēšanā tiek minēts datu trūkums. Taču EP novērtējumiem var izmantot bioloģiskos monitoringa datus, kuru ievākšanu valsts jau finansē. Problēma varētu būt, ka līdz šim EP novērtēšanā maz ir iesaistīti bioloģi, līdz ar to bieži vien trūkst zināšanas par iespējām izmantot šos datus, lai nokartētu EP. Nepieciešams veidot uz valsts monitoringu balstītu ilgtermiņa bioloģiskās daudzveidības datu bāzi.
- EP pētījumu rezultātus būtu nepieciešams apkopot kā brīvi pieejamus references datus, kas izmantojami turpmākajiem pētījumiem. Svarīgi ir arī dalīties ar pētījumos izmantotajiem datiem.
- EP pētījumi pašvaldību mērogā varētu būt piemēroti rezultātu salīdzināšanai.
- EP pakalpojumu pētījumus varētu iepirkt no igauņu kolēģiem, kuriem ir uzkrāta pieredze un dati.
- CSP informē, ka pavasarī būs pieejams granta finansējums pētījumiem, kas saistīti ar EP kontu uzskaiti. Granta konkursa izstrādē varētu testēt SELINA gatavoto atbalsta rīku/vadlīnijas.

Ziņojumu sagatavoja: A. Reķe, A. Ruskule un K. Veidemane, Baltijas Vides Forums